
ФУРМАН А.А.,
кандидат психологічних наук,
доцент, кафедра психології і
соціальної роботи,
Одеський національний
політехнічний університет,
м. Одеса, Україна

ПАРАЛАКС ПСИХОЛОГІЧНОГО ПІЗНАННЯ В ОСОБИСТІСНОМУ ФОРМАТІ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ

У статті здійснено рефлексивний аналіз особистісних особливостей світосприйняття людиною дійсності як вихового засновку поступу до істинного знання. Розкрито сутність психологічного пізнання як процесу відображення реальності, ключовим поняттям якого є мислєдїяльність суб'єкта-дослїдника, що слугує синергійному поєднанню досвїду і знань у цілісну картину свїту.

Ключові слова: знання, істина, методологування, мислєдїяльність, паралакс пізнання, світосприйняття.

В статье осуществлен рефлексивный анализ личностных особенностей мировосприятия человеком действительности как веховой предпосылки продвижения к истинному знанию. Раскрыта сущность психологического познания как процесса отражения реальности, ключевым понятием которого является мыследеятельность субъекта-исследователя, что служит синергийному соединению опыта и знаний в целостную картину мира.

Ключевые слова: знания, истина, методологирование, мыследеятельность, паралакс познания, мировосприятие.

In the article, a reflexive analysis of the personal characteristics of the world-perception of reality as a milestone precondition for progress to true knowledge is realized. The essence of psychological cognition as a process of reflection of reality is revealed, the key concept of which is the thought-activity of the subject-researcher, which serves as a synergistic combination of experience and knowledge in an integral picture of the world. The subject has a parallax of cognition – the dependence of the

visible position of the object on the location of the researcher, his angle of view, the modality of perception, the features of thinking and the focus of consciousness. The act of cognition is carried out by means of ordering the main characteristics of phenomena and objects of reality into an integral picture of the worldview, this process is associated with the continuous work of human thought, is an instrument for organizing thought activity into a perfect result, framed in personified experience or knowledge.

Key words: *knowledge, truth, methodologisation, thought-activity, parallax of cognition, world-perception.*

Постановка проблеми. Осягнення онтологічної, антропологічної, етичної та іншої проблематики в науці передбачає рефлексивне ставлення до способів і можливостей такого осмислення, тобто рух думки в предметному світоглядному узмістовленні наукового психологічного пізнання охоплює рефлексивний його вимір, аналіз способів і можливостей постановки, розгляду і вирішення відповідних дослідницьких проблем. Тож у цій проблемній оптиці виникає нагальна потреба налаштувати методологічні лінзи у надплідну систему-механізм майстерного мислення для адекватності і повноти наукового осягнення соціального буття особистості та її полісуб'єктного довкілля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Об'єктивне сприйняття дійсності узгоджується з дефініцією істини, котра, за Арістотелем, є позасвідомісним, неспотвореним відображенням існуючих предметів у свідомості людини. Тож, класично, істина – автентичне відображення об'єктивної реальності у свідомості суб'єкта, який пізнає довкілля. Платон також вбачав в істині та її узмістовленнях у формі знань по-

задосвідну, вічну сутність, котра виводилась за межі суб'єкта. В. Джемс, засвідчившись цими класичними визначеннями, оперує поняттям істини як вияву об'єктивного знання з позицій співвідносності чи невідповідності реально існуючих предметів і речей в усуб'єктненому сприйнятті особливостей довколишнього світу [3; 4].

І. Кант стверджував, що істина завжди об'єктивна, невід'ємними ознаками якої є загальність і необхідність. Сама думка може бути визнана правомірною, якщо мислиться з безумовною закономірністю і всеосяжністю. Суть міркувань І. Канта зводиться до того, що джерелом необхідних ознак істинності є не об'єкт, а суб'єкт з формальною організацією його свідомості. Тож жодного об'єктивного пізнання, зміст якого б визначався реаліями, фактично не існує, апіоризм тут постає формою заперечення об'єктивності на користь суб'єктивізму розуміння світу [2].

У своїх пошукуваннях А.В. Фурман віднаходить новітні формовияви психологічного мислення як процесу-дійства застосування дослідником складної системи підходів, парадигм, концептів, моделей та інструментів цілісного осягнення явищ дійсності.

Ця надскладна методологічна робота дає змогу перевести особистісне знання з матеріалу (інформації) у засіб поглибленого розуміння і збагачення власного духовного світу особистості й у такий спосіб перетворити це знання в тонкий інструмент саморозвитку її мислення та одночасно дозволяє рефлексивно досягнути доволішню реальність [8; 9; 10].

Мета статті – здійснення методологічного обґрунтування розгляду предметного кола пізнання у зв'язку з налаштуванням-переміщенням (паралаксом) фокусів свідомості, модальностей відчуттів, принципів і типів мислєдіяльності суб'єкта-дослідника у віднаходженні ним об'єктивного, істинного знання.

Завдання: означити основні шляхи пізнавальної активності особистості з філософських, психологічних та методологічних позицій; обґрунтувати доцільність застосування системно-диференційного підходу як системи налаштувань свідомості в сутнісному досягненні предмета пізнавального інтересу суб'єкта-дослідника; окреслити можливості цілковитого висвітлення об'єкта дослідження з урахуванням паралаксу пізнання як надскладної системи опцій сприйняття, особливостей мислення та фокусу свідомості особистості.

Виклад основного матеріалу. Питання об'єктивного бачення доволішнього світу є одним з найдавніших і найскладніших, адже реальність багатоманітна, суперечлива і нескінченна у своїх виявах, її безперервний рух народжує нові форми буття у невичерпній жазі одухотвореного самовдосконалення, що організуються у філософські, наукові, психологічні, методологічні й інші сув'язі істини. Самостійним видом теоретичної діяльності, відмінним від філософії, наука стає лише з XVII

ст., тобто з моменту виникнення емпіричних (експериментальних) форм пізнання [4]. Наука – це область людської діяльності, яка спеціалізується на отриманні та виробництві знання. Психологічна наука стала самостійною аж у кінці XIX ст. та запозичила з різних філософських концепцій розуміння значення взаємин людини і світу, що виявляється в характері пізнавальних процесів і фундаментальних принципах психічної організації життя. Знання – це досягнення й активне оперування найвагомішими ознаками пізнаваних речей, мистецтво збагачення світу ідеальних сутностей і примноження ресурсу людства на шляху до досягнення істини [5, с. 18]. Акт пізнання здійснюється за допомогою впорядкування засадничих характеристик явищ і предметів дійсності у цілісну картину світорозуміння, цей процес пов'язаний з безупинною роботою людської думки, що є інструментом оформлення мислєдіяльності у довершений, теоретичний або практичний результат, оприявнений у персоніфікованому досвіді чи знаннях [4].

Обмеженість людських ресурсів у пізнанні доволішньої дійсності походить не від об'єкта, а від суб'єкта пошукової активності, його інтелектуальних спроможностей, ступеню зрілості його мислєдіяльності. Тому вдосконалення людського пізнавального поступу, що здійснюється у процесі розвитку людства є практично нескінченним, а сама істина є суспільно-історичним процесом збагнення людиною об'єктивної реальності. Загалом людському пізнанню доступні всі явища і процеси у світі, але особа не може реалізувати цю можливість в якийсь конкретний історичний період через обмеженість знання у часопросторі буття суб'єкта-дослідника [3].

Рух-поступ пізнання до

об'єктивного знання – це шлях від помилки до істини, коли мислення намагається об'єктивно-правильно віддзеркалити світ, створити точний образ дійсності, який глибоко і всебічно осягає реальність у її наявних і можливих формовиявах. Помилка – протилежний істині мисленнєвий рух-регрес спотвореного відображення реальності. Людський розум завжди буде залежним від моментів похибок та неточностей, тож шлях до об'єктивної істини складний і суперечливий. Ці моменти ілюзорності, помилковості окреслюються рамковими умовами руху пізнання від релятивного до непорушного. Абсолютне, відносне і конкретне є поняттями, що розкривають динаміку постання об'єктивно-істинного знання, під яким розуміється фактичне уявлення про окремі явища, процеси природи і суспільне життя, достовірність якого не викликає сумніву і є незмінним та вічним. Справжня абсолютність знання можлива тільки як процес, що призводить до досягнення об'єктивного змістонаповнення мислєдїяльностї, на чому робить акцент у своїх пошукуваннях Г. Гегель. Якщо замкнути пізнання в межах певного часопростору, то його обмеженість стає очевидним фактом. У жодний конкретний історичний період ми не в змозі знати всіх речей і явищ, проте, якщо пізнання і досягнення об'єктивної істини розглядати як перманентне, невинне дієство, то долучення до нього можливе [1].

Своєї об'єктивності й абсолютності істина може набути тільки у процесі руху і безперервної трансформації, інакше вона відмежується від реальності та перетвориться на свою протилежність – хибу, ілюзію, оману [3]. Істина є узгодженістю (порозумінням) одного знання з іншим за законом неприпустимості суперечності. Зага-

лом істина – це знання, що окреслює об'єктивну реальність у її дійсних і можливих формовиявах, визначає сутність предметів, незалежно від самого суб'єкта пізнання. Власне вся дійсність може бути осягнута, а об'єкти і предмети світу сутнісно пояснені, але у постійному русі до самозвеличення духу людського пізнання.

Суб'єкт активізує власні психічні ресурси через прагнення встановити співвідношення між фізичним і духовним, матеріальним й ідеальним світами, керуючись при цьому “простором вільних ідей”, який з часів античності позначався терміном парадигма (paradigma). Це формоутворювальна сила й ідеальний прообраз, досконала форма і засаднича еталонна модель існування матеріального світу. Парадигма, за Т. Куном, – це сукупність найзагальніших ідей і методологічних настанов, окремих моделей та опрацьованих віхових засад науки, які приймаються на певному етапі дослідження і визнані колом фахівців-науковців як конституційні, фундаментальні [10]. На основі рефлексивного аналізу попередніх надбань А.В. Фурман висновує, що парадигма психологічної науки – гносеологічний (теоретичний) конструкт мислєдїяльностї наукового товариства, певна ідеалізована матриця розуміння ним специфіки об'єкта, предмета і методу дослідження, логіки опису та пояснення природи отриманого соціально-психологічного знання [8].

З точки зору Т. Куна в основі розвитку наукового знання лежить зміна парадигм – сукупностей теоретичних принципів і методологічних норм, прийнятих у певному науковому співтоваристві, котрими користуються в якості взірця при вирішенні дослідницьких проблем. Будь-яка теорія – це своєрідна карта, що ситуативно окреслюється часопростором і на теренах

певного підходу до розпізнання закономірностей функціонування дійсності. Як частина знань, теорія не зазнає істотного впливу з боку інтелектуальних і характерологічних особливостей суб'єкта, їй властива чітка структура, а формальні положення теорії не залежать від настроїв, станів, рис-якостей, особливостей мислення і психічної активності самої особистості. П. Фейєрабенд відстоює ідею наукового плюралізму (права на одночасне існування різних наукових теорій), в якій зазначає, що суб'єкт-дослідник (учений) при створенні теорії може використовувати будь-які методи і підходи, єдиного правильного універсального наукового методу не існує, адже найбільш важливі ідеї і відкриття стали можливими завдяки порушенню загальноприйнятих раціональних, апробованих позицій [9].

У напрацюваннях К. Поппера чітко вирізняється концепція "об'єктивного" знання, за якою науковець розрізняє три світи або універсуми: 1) світ фізичних чи матеріальних об'єктів або станів; 2) світ свідомості чи розумових станів; 3) світ об'єктивного змістонаповнення мислення, зокрема наукового, поетичного і творів мистецтва. Останній з них складають наукові теорії, проблеми, зміст книг, тобто все знання, накопичене людством. Цей універсум виникає як результат взаємодії першого і другого світів, але існує незалежно від них, об'єктивно. Об'єктивність знання означає його незалежність від суб'єкта. "Третій світ" науковця має багато спільного з платонівським світом ідей та з гегелівським об'єктивним духом, а самі знання на думку філософа – безсуб'єктні та мають свою власну область автономії [6].

На думку М. Полані, людина хоч і занурюється в акти світосприйняття, але це не робить світогляд суто

суб'єктивним, адже збагнення сутності довколишньої дійсності не довільний акт чи пасивний досвід, а відповідальний учинок, що претендує на узагальненість. Такого роду знання насправді об'єктивне, оскільки дозволяє встановити контакт з прихованою реальністю, передбачити і розкрити зв'язки, умови-чинники, закономірності утаємничених сфер і справжніх сутностей [5, с. 19]. Науковець назвав цей сплав особистого і об'єктивного особистісним знанням, що пов'язане з інтелектуальною (розумовою) самовіддачею.

На основі напрацювань М. Полані висновуємо, що суб'єкту притаманний паралакс пізнання – залежність видимого положення об'єкта від розташування-переміщення спостерігача-дослідника, його кута чи точки зору, модусу сприйняття, особливостей світовідчуття, інтелектуальної складової і мисленнєвої активності, знакової системи (математичної або лексичної), принципів і підходів, особливостей внутрішньоособистісних налаштувань і, нарешті, інструментальної оптики (фокуса свідомості). Фокус свідомості зосереджує увагу суб'єкта на головному, предметній сутності, а периферія – зміщує акценти сприйняття на деталі або другорядне. "Людська увага в кожний момент має тільки один фокус і тому неможливо сприймати одночасно ті самі деталі як фокусні і як периферичні" [5, с. 91]. Поєднання фокуса й периферії дає об'ємне бачення й глибоке розуміння предмета дослідження. "Коли суб'єкт пізнання сфокусований на цілому, все ж побічно сприймає периферичною свідомістю певну частку або компоненти цілого, причому обидва види усвідомлення мають приблизно однакову інтенсивність, але чим прискіпливіше дослідник вдивляється в сам предмет, тим чіткіше оприявнюються окремі його риси й

особливості” [5, с. 92]. Суб’єкт усвідомлює обсяг і специфіку власних знань, щоправда, навряд чи уявляє їх собі у деталях. Осмислення цих деталей відбувається в тому випадку, якщо суб’єкт оволодіває предметною областю, в яку вони входять у якості її частин.

Можна виділити два типи сприйняття світу, що й організують паралакс пізнання: епістемологічний (предметний) – безпосереднього споглядання дійсності з позначенням його предметів за допомогою конкретних знаків, символів, сигнатур, слів, формул і т.д.; гносеологічний (умоглядний), котрий має значення для самого суб’єкта в оперуванні реальністю, переробці й трансформації (видозміні) її досвіду і знань у процесі життєдіяльності. Тут визначальну роль відіграє контекст усвідомлення реальності шляхом пізнання. Значення, яким контекст володіє сам по собі, можна визнати екзистенційним (значеннєвим, сенсожиттєвим), на відміну від денотативного (референтного, зануреного у певну діяльність) або, більш широко, репрезентативного (фрактального) значення як здатності вибіркової сукупності відтворювати основні характеристики всієї системи. Такий різноплановий, системно-диференційний підхід до предмета пізнання слугує осягненню істини [7].

Гносеологія досліджує сутність пізнавального ставлення людини до світу, його вихідні та загальні підстави, розглядаючи їх у контексті людського буття зі значною мірою суб’єктивізації самого знання. Епістемологічні ж наукові розвідки постулюють породження об’єктивованих знань, орієнтованих на глибинне бачення людиною сутності речей, розуміння їх змістонаповнення, ества. Саме знання визначає місце феномену в деякій цілісності та означає інформативний вміст понятійно-категорійної матриці пізнавальної актив-

ності суб’єкта, його зміст і значення у загальному плінні осягнення розумом дійсності.

М. Полані порівнював рух-поступ до осмислення реальності з організацією слів у певний текст, саме це дійство-структурування і є змістовним наповненням процесу пізнання, а смисл самого тексту – це знання. Суб’єкт пізнання підходить до розуміння світу як особистість, вихована в інтелектуальному просторі певного суспільства в умовах конкретної мови, засвоєної через приналежність до культури довоколишнього середовища й конкретного історичного періоду. Це є вихідним пунктом і рамковими умовами для всіх подальших інтелектуальних зусиль суб’єкта. “Всі внесені виправлення до першочергових умов рішення проблемної області пізнаваного так чи інакше задіюються в систему попередніх переконань самої особистості” [5, с. 257]. Тому знання повинне носити експліцитний (усвідомлюваний) характер, визначаючи точність і повноту своїх формулювань, чітко виражені й логічно сформульованої думки. Знання є результатом фактичного спостереження, прийнятого у свідомість і виражається у формі особистісного переконання. Сам процес “пізнання – акт позамовного збагнення сутності об’єктивного світу”, що оприявнюється в знанні як формі знакової організації цього осягнення [5, с. 262].

Таким чином, усвідомлення власної освіченості (особистих знань) в остаточному підсумку корениться в концептуальних здатностях особистості, незалежно від того, чи застосовні вони до досвіду безпосередньо або ж опосередковані системою лінгвістичних координат. Освіта – це латентне знання, усвідомлюване нами за допомогою відчуття інтелектуальної сили, заснованої на цьому знанні. Здатність без-

упинно збагачувати й поглиблювати свій концептуальний лад, засвоюючи новий досвід, є ознака інтелектуальної особистості [5, с. 153]. У повнозначному розумінні така людина спроможна задіювати у повсякденні мистецтво досконалого мислення та ефективної діяльності, котра орієнтована на нагальні проблеми історичного сьогодення людства, на культуру думання з її рефлексією, понятійним оперуванням і полісмісловим розумінням буття [9].

Особливості індивідуальної пізнавальної діяльності зумовлені стилем мислення дослідника і метатеоретичними (парадигмальними) передумовами. Стиль мислення – звичні для даної людини способи зв'язку понять в судження і виведення нового знання. Типологія стилів мислення – стійке співвідношення понять і суджень, які характеризують специфіку сприйняття і розуміння людиною дійсності. Поєднання різновекторних стилів оформлення думки теж створює у своїй багатопредметності паралакс мислення, що характеризує зсув теоретичних уявлень про об'єкт пізнання. Водночас, якщо вказана зміна позиції-погляду стосується форм, методів, засобів та інструментів організації мислення, то це вказує на методологічний формат здійснення пізнавальної діяльності, що найповніше пояснюється концепцією професійного методологування А.В. Фурмана. Зокрема психологічне методологування дає змогу досліднику не лише рефлексивно осягнути предмет пізнавального інтересу та позиціювати себе як теоретика, а й виявляє напрямки, траєкторії і процедури здійснення довершеної миследіяльності у царині наукової психології [10].

Традиційно виділяють наступні засновки миследіяльності: еклектика, софістика, догматика, скептика, метафізика, систематика. Еклектичному

стилю мисленнєвої регуляції оволодіння знаннями властива неоднозначність, дискретність вихідних положень, поєднання несумісних понять, відмежованість від беззаперечних аргументів, довільність трактування суджень, що в суголосі породжують неординарне бачення дійсності. Софістиці притаманне прагнення виділяти у процесі розмірковування наскрізну ідею, обґрунтовуючи її за допомогою довільно обраних аргументів, а суттєва роль відводиться граматичному або логічному значенню слів, а не зверненням до реалій світу. Догматичний тип миследіяльності характеризується формалізованим підходом до об'єкта, з яким здійснюються операції, некритичним ставленням до вже існуючих положень і концепцій, не вмінням креативно оцінити мінливість ситуації пізнання. Специфіка скептичного стилю мислення пов'язана з надмірним критичним ставленням до будь-якого висловлювання, ідеї чи задекларованого положення, недовірою до думки інших, сумнівом у правильності одержуваного знання. Метафізичний підхід до дійсності реалізується у прагненні розглядати будь-який об'єкт відсторонено від реальності, не враховуючи закономірностей його розвитку і взаємозв'язку з іншими об'єктами. Системному стилю притаманна чітка структурованість миследіяльності, з урахуванням супідрядності взаємозв'язків об'єкта пізнання з іншими субсистемами, розгляд його як складного утворення у динаміці власного саморозвитку [4].

Як зазначалось, синтез історико-філософських і науково-психологічних засновків миследіяльності породжує методологування – універсальний спосіб духовно-практичного освоєння людиною дійсності, що формовиявляється у самопізнанні і самотворенні нею

самої себе у поведінці, діяльності, спілкуванні, вчинках. В авторській трактовці А.В. Фурмана, методологування має сім рівнів: методологічні – аналіз, рефлексія, розуміння, мислення, робота, діяльність та вчинення як ідеальне, чисте мислення [8, с. 54]. Тобто методологування є відрефлексованою методологічною роботою (достеменного розгляду предмета дослідження під різними кутами зору і з різних позицій), що уможлиблює реальне впровадження найрізноманітніших способів, форм і засобів людського практикування на будь-який предмет зовнішнього світу чи його присутності у внутрішньому засвіті суб'єкта.

Світосприйняття становить єдність теоретичного і практичного освоєння світу у формовиявах духовно-ментальної і досвідно-знаннєвої складових свідомості людини. Світосприйняття дається людині як цілком предметна реальність, яка певним чином систематизована та впорядкована. Воно організується у різного типу знання, просторово-часові уявлення про дійсність, які, об'єднуючись, утворюють цілісний образ світу. Основоположним у формуванні цього образу дійсності є паралакс пізнання, що дозволяє різнобічно, об'ємно і повноцінно висвітлити об'єкт, на який спрямовано фокус-групи свідомості суб'єкта-дослідника. Ці фокус-групи як надпотужні опції різносторонньо і з різними ступенем глибини (як ультразвук чи рентген) упрозорюють предмет чинного для особистості пошукування. У своїй множині вони породжують методологічне бачення об'єктивної дійсності, що сутнісно центрується в методологуванні як метасистемі рефлексивного охоплення всіх типів мислення, розуміння і діяння. Цей мисленнєвий акт-дієство осягнення сутності досліджуваного об'єкта здійснює розвиту проблему-

тизацію ситуацій і забезпечує їх освоєння шляхом удосконалення засобів спільної діяльності, а тому спричиняє примноження горизонтів методологічного ставлення людини до світу в поведінці, діяльності, спілкуванні, вчиненні, розширенні значеннєво-смыслових меж власної свідомості.

Висновки. Пізнання здійснюється через усистемлення віхових особливостей явищ, фактів і законів існування дійсності у цілісну картину світобачення, що пов'язано з безупинною роботою людської думки як універсального інструменту оформлення образів реальності у персоніфіковані досвід і знання. Парадигмальні дослідження у царині психологічного пізнання визначають загальні орієнтири його можливого миследіяльнісного втілення, а методологування уреальнює виконання спроектованого задуму, визначаючи не лише змістово-формальне упредметнення методологічної роботи дослідника, а й надаючи у його розпорядження методи, процедури, засоби та інструменти її рефлексивного здійснення у форматі об'єктспричиненого цілеспрямованого пошукування.

Новітні формовияви психологічного миследіяння як процесу-дієства з урахуванням паралаксу мисленнєвої активності організуються у методологування як надскладну систему підходів, парадигм, концептів, моделей та інструментів цілісного осягнення явищ дійсності. З психолого-рефлексивних позицій паралакс пізнання в даному випадку визначається як залежність видимого положення об'єкта від кута чи точки зору, модальності перцепцій, мисленнєвої організації, знакової системи, принципів та підходів і фокуса свідомості самого дослідника у розумінні світоустрою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гегель Г. Феноменология духа / Георг Вильгельм Фридрих Гегель; ред. коллегия: В.В. Бычков, П.П. Гайденко, М.Н. Громов [и др.]. – М.: Изд-во «Наука», 2000. – 495 с.
2. Кант И. Рефлексии до критики чистого разума / Иммануил Кант. – К.: Юніверс, 2004. – 464 с.
3. Копнин П.В. Гносеологические и логические основы науки / Павел Васильевич Копнин. – М.: Изд-во «Мысль», 1974. – 568 с.
4. Лекторский В.А. Субъект. Объект. Познание / В.А. Лекторский; отв. ред. В.Н. Садовский. – М.: «Наука», 1980. – 358 с.
5. Полани М. Личностное знание. На пути к посткритической философии / под ред. В.А. Лекторского, В.И. Аршинова; пер. с англ. М.Б. Гнедовского, Н.М. Смирновой, Б.А. Старостина. – М: Прогресс, 1985. – 344 с.
6. Фурман А.А. Онтофеноменальний зріз особистісного буття людини: контури методологічного аналізу / А.А. Фурман // Вітакультурний млин : [методологічний альманах]. – 2016. – Модуль 18. – С. 21-32.
7. Фурман А.А. Методологічні контури психологічного пізнання / А.А. Фурман // Дослідження різних напрямків розвитку психології та педагогіки : [Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 18-19 листопада 2016 р.]. – 2016. – С. 33-34.
8. Фурман А.В. Ідея і зміст професійного методологування / Анатолій Васильович Фурман. – Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – 378 с.
9. Фурман А.В. Методологія парадигмальних досліджень у соціальній психології : [монографія] / А.В. Фурман. – К.: Інститут політичної і соціальної психології; Тернопіль: Економічна думка, 2013. – 100 с.
10. Фурман А.В. Парадигма як предмет методологічної рефлексії / Анатолій В. Фурман // Психологія і суспільство. – 2013. – № 3. – С. 72-85.

TRANSLITERATION OF REFERENCES:

1. Gegel G. Fenomenologija duha / Geogr Vilgelm Fridrih Gegel; red. kolegija: V.V. Bychkov, P.P. Gajdenko, M.H. Gromov [i dr.]. – M.: Izd-vo «Nauka», 2000. – 495 s.
2. Kant I. Refleksii do krytyky chystoho rozumu / Immanuel Kant. – K.: Yunivers, 2004. – 464 s.
3. Koptnin P.V. Gnoseologicheskie i logicheskie osnovy nauki / Pavel Vasilevich Koptnin. – M.: Izd-vo «Mysl», 1974. – 568 s.
4. Lektorskij V.A. Subjekt. Objekt. Poznanie / V.A. Lektorskij; oto. red. V.N. Sadovskij. – M.: «Nauka», 1980. – 358 s.
5. Polani M. Lichnostnoe znanie. Na puti k postkriticheskoy filosofii / pod red. V.A. Lektorskogo, V.I. Arshinova; per. s angl. M.B. Gnedovskogo, N.M. Smirnovoj, B.A. Starostina. – M: Progress, 1985. – 344 s.
6. Furman A.A. Ontofenomenalniy zriz osobystisnoho buttia liudyny: kontury metodolohichnoho analizu / A.A. Furman // Vitakulturnyi mlyn : [metodolohichnyi almanakh]. – 2016. – Modul 18. – S. 21-32.

7. Furman A.A. Metodolohichni kontury psykhologichnoho piznannia / A.A. Furman // *Doslidzhennia riznykh napriamkiv rozvytku psykhologii ta pedahohiky : [Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii 18-19 lystopada 2016 r.]*. – 2016. – S. 33-34.
8. Furman A.V. Ideia i zmist profesiinoho metodolohuvannia / Anatolii Vasylovych Furman. – Ternopil: TNEU, 2016. – 378 s.
9. Furman A.V. Metodolohiia paradyhmalnykh doslidzhen u sotsialnii psykhologii : [monohrafiia] / A.V. Furman. – K.: Instytut politychnoi i sotsialnoi psykhologii; Ternopil: Ekonomichna dumka, 2013. – 100 s.
10. Furman A.V. Paradyhma yak predmet metodolohichnoi refleksii / Anatolii V. Furman // *Psykhologiiia i suspilstvo*. – 2013. – № 3. – S. 72-85.

Furman A.A.

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Department of Psychology and Social Work,
Odessa National Polytechnic University, Odessa, Ukraine
E-mail: foorman@meta.ua

**PARALACY OF PSYCHOLOGICAL KNOWLEDGE IN A PERSONAL FORMAT OF LIFE-
PROTECTION**